

Siyasal Bilgiler Fakültesi

Bugün açılışının yüzüncü yıldönümündü kutlayan bu İrfan ocağı Türk cemiyetinin batı medeniyetine yönelikinde, bu yoldaki gayret ve hamlelerinde varlığı görülen bir müessesemizdir ve XIX. yüzyıldaki maarif İslahatı zincirinin bir halkasını teşkil etmiştir. Tarihinin eski devirlerinde, Osmanlı Devleti, hakiki mahiyetini iktisab edemeyen despotik bir şekilde iddi, dini ve askeri bir manzara arzediyordu. Fertlerde siyasi gururun kâfi derecede gelişemediği devirlerde bunun böyle olması da tabii idi. Osmanlı cemiyetinde akl ve vicedanın tamamen hâkim olmaya başladığı, batı medeniyeti prensiplerinin kabul ve tabliğinin artık kaçınılmaz bir mecburiyet olarak anlaşıldığı zaman, yani Tanzimat devrinde, bir taraftan teokratik ilhamlara lütum kalmadığı, öte yandan da, cemiyetin objektif idaresinin hâkim kilindiği görüldü ve bütün ilerlemelerin temelini teşkil edecek olan maarif İslahatına da teşebbüs edildi.

Medrese hocalarının nüfuzu

1845 de, hiç değilse, ilk mektepleri medrese hocalarının nüfusundan uzak bulundurmak ve ilk öğretimi kısmen dini tıdrisattan ayıracak yol ve vasıtaları hazırlamak maksadıyla hususi bir heyet teşkil olunmuş, evvelâ «Muvakkat Meclis-i Maarif», sonra «Daimî Meclis-i Maarif» adını taşıyan bir heyet, daha sonra «Mekâtib-i Umumiye Nezareti» olarak maarif işleri ile esası bir surette meşgul olmaya başlamıştı. Ancak, medrese ülemasının eskidenberi haiz oldukları imtiyazlara halel verecek her türlü teşebbüs, henüz, gayet tehlikeli sayılıyordu ve devlet merkezi dışındaki yerlerde ilk öğretimin, yine temel bilgilerin tahsilini imkân haricinde çıkaran eski usul tâbi kalyordu. Türk cemiyetinin Avrupa medeniyeti seviyesine yükselebilmesi için lâzımge- len bilgilerin o zamanın medreselerinde bulunamayacağı şüphesi- zidi; medreseler ise yeni medeni ihtiyaçları hiçbir suretle kabul ve temin edemezlerdi. Bu sebeplere kıl, umumi maarif İslahatı cümlesiinden olarak, bir taraftan rüştîye ve idadi mektepleri açılıp buralarda müslim ve gayri müslim vatandaşların, Osmanlı camiasındaki muhtelif unsurların birbirleri ile kaynaşmalarını temin etmek düşünülürken, diğer yandan da, büyük masraflar ihtiyaçları ile birçok gençler yabancı memleketcilere tahsile gönderiliyordu. Aynı zamanda, Tanzimat fermanı ile girişilen malli, askeri ve adli İslahatın yanında o zamana kadar cari olan mülki idare sistemimizde de İslahat yapmak lâzımdı. Filhakika, yeni idare teşkilatı ve sistemini tâbik edebilmek için yeni tip aydın memurlara şiddetle ihtiyaç hissedilen Tanzimat ricalının, gayesi mülkiye memuru yetiştirmek olan mekteplerin bîhassa önem verdiği görülmektedir. Ali Paşa'nın üçüncü sadaretî sırasında, Meclis evvelâ, bu ihtiyaça cevap

vermek maksadıyla bir mazbatâ hazırladı ve Sadarete sundu (Nisan 1858). Bunda deniliyor ki, «Yabancı devletlerle anlaşmada olan müsnâbet ve muamelelerin lâyîki vejhile icrası memleketeki memurların mülki işlere ve devletler usulüne tam vakıf olmaları sayesinde sağlanabilecek ve böyle adamların da bu yolda lâzımgelebilgileri tah-

empoze edilmiş ve 1891 de bu yolda bir de nizamname hazırlanmış. Bu suretle mektepteği filâkir hürriyetinin, ahlâkî kuvvetlen dirme perdesi altında tamamen yok edilmeye çalışıldığı, itaatlı fakat ruhsuz ve sahâletsiz memurlar yetistirilmek istenildiği anlaşılmaktır idi. Aynı zamanda buna muvâzi olarak, birçok kurşulerin bog bırakılmışları veya

YAZAN

Prof. Tayyib GÖKBİLGİN

sil eylemleri ile elde edilebilecektir. Binaenaleyh, başlica öğretim konuları tarih, coğrafya, hesap, ekonomi, politik, devlet-i Aliye nizamati, muahedat ve kitabet olan bir mektebin tesisi zaruridir. Meclis-i vâlânın bu mazbatâ Sadarâti müzakere edildi ve, bundan sonra ehliyetsiz ve iyakatsız bir takım adamların kaymakamlık ve müdürlükler gönderilmelerine mânî olacak, böyle bir mektebin açılması lüzumu Padişâha da arzoluñarak İradesi istihsal edildi. Bu hazırlıklara dayanan ve âzaları arasında Cevdet Paşa, Saffet Paşa gibi bellî başlı Tanzimat devlet adamlarının da bulunduğu «Meclis-i Ali-i Tanzimat» da Maarif Nezareti ile birlikte Mülkiye Mektebinin açılmasına karar verdi (28 Kasım 1858). Mektebin bütün noksaları ve ihtiyaçlarını göz önüne alan 11 maddelik bir nizamname hazırladı. Bunun birinci maddesi bu mektebin «Umûr-u mülkiye memuriyetlerinde istihdama ehlî» memurlar yetistirmek maksadıyla teşkil ve tesis olundugunu bildiriyor, ve diğer maddeleri ise mektebin bağlı olduğu Nezareti, ne kadar ve nasıl öğrenciyi kabul edeceğini, hangi dersleri ne derecede tahsil edeceklerini vesâleyi tesbit ediyor. Esasları bu suretle tesbit edilen Mülkiye Mektebi 1859 senesi başlarında tıdrisata başladı ve ilk mezunilarını iki sene sonra verdi ki bu ilk mezuniların birincisi Mehmet Sirri Efendi, Ağah Sirri Levendin babası ve eski Nafia Vekillerinden Sirri Dayı'nın dayısı idi.

Daha ileri bir zihniyet

Mülkiye Mektebi, bundan sonra, Abdülmecid ve Abdülâziz devirlerinde memleketin idare hayatında büyük faydalara sağladı, yeni ihtiyaçlara ve daha ileri ve mütekâmil bir zihniyete uygun halde getirilmesi maksadıyla zaman zaman İslahi çarelerine girişilmiş bir İrfan müessesesi olarak yaşadı ve bir aralık da Vefa semtinde bir binada Darülfünun ile bir arada bulundu. Abdülhamid II., tahta çıktıktan sonra, mektebin geniş ölçüde İslahi ve babasının bu hayırlı tesisinin tam bir yüksek tahsil müessesesi haline getirilmesi için gerekli tedbirleri almakta gecikmedi, hatta, fazla masraflarını hazinenin karşılamasına imkân yoksa, kendi tarafindan tesviye edeceğini bildirdi (2 Şubat 1877) ki, bu içinde gerekli bir devletçe hazırlanan kanun tasarısı yeni ihtiyaçları tesbit ediyor, mektebi 3 senesi idadi ikisi Ali olmak üzere beş seneye çıkarıyor ve yeni bazı dersler ilâye ediliyor. Bu esaslar dahilinde ve İslah edilmiş şekli ile, Mülkiye Mektebi 4 Aralık 1877 de yeni bir tıdrisat devresine girdi.

Abdülhâmid II., Birinci Meşrutiyet hareketinin başarısızlığını, Kanun-u Esasi'nın de kendisince mücbeden görülen bazı sebeplerden dolayı muvakkaten tatilini müzâzur göstermekle beraber, Mülkiye Mektebi gibi fikirlerin terbiyesine hizmet edecek müesseseleri vücuda getirerek ve İslah ederek bu husustaki kabiliyetleri hazırladığını inanıyordu. Fakat, devrin müstebidane idaresine ve İslah İdeolojisine sadık talebe yetistirilmesi, çok geçmeden, yine saray tarafından hükümete

derslerin ehliyetsiz kimslere tevdî edilişi ile de müessesesi muktedir müdderislerden mahrum edilmiş, bir hayli geriletilmiş. 1897 de mülkiye talebesinin Giriş hâdiseleri karşısında gösterdiği necib hassasiyet de bu İrfan ocağına yine zarar getirmiştir. İktidarı elinde tutan sahib ve zümre kendi fikir ve icraatlarını tenkeden eden bu hürriyet zihniyetini ve mümessillerini cezalandırmak cihetine sapmıştır.

1908 inkilâbi, memlekette vuku gelen siyasi değişikliğin hürriyet atmosferi içinde, meşrutiyet zihniyeti ile mücâhelez olarak devlet mekanizmasında yer alacak ve bu idareyi devam ettirecek kadroyu hazırlamak esaslarını temine girişti. Tıdris heyetine Abdurrahman Şeref, Efalettin, Yusuf Akçura, Hasan Tahsin Aynî, Cavid ve Satî beyler gibi güzide şâhiyetler dahil oldu. Bîlahâre, evvelce kaldırılan yâtili öğrenci statüsü, Meb'usan Mektebinde uzun müzakereleri müteakip, yeniden kabul olundu. Bir aralık muvakkat bir kanun ile mektebin ilâye edildiği de görüldü (1915) ise de devrin Sadrazâmi Talât Paşa bu vahim hatalının ağır sorumluluğunu, çok geçmeden, acı bir şekilde hissetti ve üç sene sonra tekrar açıldı ki bu devre Cumhuriyetin İlâni'na (1923) kadar devam etti. Bu tarihte, müessesese, Yıldızdaki binasına taşındı ve 1938'de Ankara'ya nakline kadar burada kaldı feyzîli ve verimli bir çalışma devresini tamamladı. Nakîl ile birlikte tahsil müddeti dört seneye çarkarlığı gibi ders programları da İslah olunmuş ve bir çok noksanları giderlini.

Üniversitelerin muhtarıyefinden sonra

Mülkiye Mektebinin tarihinde, en ehemîmîyetli hâdiselerden biri de, şüphesiz ki, üniversitelerin muhtâriyet kazanmasından (1946) sonra, bu ilim ve İrfan müessesesinin de bu camiaya katılmak arzusu, ihtiyaç ve zarureti olmuştur. Gerçi, yüksek mektep vasfiyle faaliyyette bu-

lunduğu son senelerinde profesör Emin Erışirgil ve profesör Ali Fuat Başgil gibi değerli müdürlerin idaresinde hayli terakki kaydetmiştir. Fakat, müessesesinin, tam ilmi bir hâviyet kazanabilmesi, tıdrisatin tamamen Üniversitesi bir mahiyet almazı anıksa bu sayede olabilecekti. Zaten bir fakülte kuruluşu ve çalışma tarzına sahip olduğu teslim ediliyordu. Bu yolda üç senelik bir hazırlıktan sonra o zamanki kıymetli müdürü profesör Fethi Çelikbaşın da mütevelli gayretiyle nihayet 1949'da Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi şeklinde katılmamasına karar verildi ve bu keyfiyet kânumiyet kessetti.

Bu tarih Cumhuriyet Türkiye'sinin siyasi hayatında, demokrasinin ve çok partili devrin epeyce yerlestiği bir zamana rastlamaktadır. Başlica gayest, hürriyet ve demokrasi prensiplerine sadık ve yüksek bilgi, kültür ve üstün karakteri ile memleketimizde bu prensipleri köklesirecek ve bu yolda feragat hizmet edecek elemanlar yetiştirmek olan bu ilim müessesesesi, bugüne kadarki son on senelik hayatında, dünyada ve batı demokrasilerindeki idare ve siyaset cereyanlarını ilmi bir görüşle tetkik ve takip ettiği gibi memleketimizdeki inkişâflar ile de yakından ilgilenmiş ve bâzan, değerli genç ilim adamlarından mürekkep öğretim kadrosu ve mensupları ile, muhtâf hâdiseler karşısında, ilmin sesini duyurmak ve yüksek prensipleri müdâfaa etmekten geri kalmamıştır. Profesör Turhan Feyzioğlu ile bir kism idealist arkadaşlarının bu husustaki anlayış ve davranışlarını, bu ilim müessesesinin bugünkü ve yarınki mensupları ile istikbalde bu müessesesinin tarihini gözden geçirecek olanlar dikkate ve ibretle müthalâa etseler gerektir.

Atatürk 1934 de «Mülkiyeliler millet sizinle olduğunuz» demiştir. Bu ilim ve İrfan ocağından feyz alanlardan memleket idare ve siyaset hayatında hizmet ve vazife görevcilerin ilim ve kültürleri ile birlikte şâhiyet ve faziletlerini yurtta herkese, siyasi ve sosyal fikir ve kanaatleri ne olursa olsun her sınıf halka, memleket dışında milletimizi ve memleketimizi temsil edenlerin de lisan ve kültür hazinelerini, yüksek karakter ve üstün vasıflarını, kendileri ile temasla gelecek her yabanciya tasdik ve teslim ettirmek mevkîinde bulundukları dâima göz önünde tutacakları şüphesizdir. Bu inançla, bir asırlik hayatını kapayan, bu ilim müessesesinin yüzüncü yıldönümü sevinçle kutluyor ve müteakip inkişâflarını Cumhuriyet Türkîyesinin teminatı sayarak, ilim yolunda, millet ve memleket hayrına, feyzîli başarılar diyoruz.

Büyük Mülkiye 100

O binlerce Türk aydınının ilim ışığına kavuştuğu büyük öğretim kurumu Mülkiye, bugünkü adı ile Siyasal Bilgiler Fakültesi, yüz yaşını doldurmuş ve ikinci bir yüz yaşıla adımı atmıştır.

İlimde çok ilerlemiş memleketcilere bile büyük bir olay sahilâcagından şüphe etmediğimiz böyle bir yıl dönümü. Türkiye için de haklı bir iftihâr vesîfî olmalıdır.

Bu mutlu yıl dönümünün dündürüklerine geçmeden önce, biraz târihçilik yapmak ve okurlarımıza, Mülkiye'nin geçmişinden kısaca bahsetmek istiriz.

Ondokuzuncu asrin başında berî çeşitli alanlarda İslahat hareketlerine girişilmiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nda Batı ölümleri, yine saray tarafından hükümete

Yazan:
Hasan Refik
ERTUĞ

masi tekli edilen derslerin başında Economie Politique derinî gelmesidir. O tarihlerde, bu Fransızca terimin Türkçe takribî mukabili olan (iktisadî) kelimesi bile henüz bilinmezken, böyle bir dersin okutulmasını düşünmek, o Mecliste bulunanların ileri görüşüne ve Batı'daki kültür hareketlerini lîyî bildiklerine kuyvetli bir deildir.

Tanzimat Meclisinin mazbatâsı, Sadarete kurulan bir özel Komisyonda da görüşüldüp uygun bulunmuş ve teknik, 8 Mayıs

